

OKULDA DEĞERLER EĞİTİMİNİN SORUNLARI VE ÖNERİLER¹

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın²

Bismillahirrahmanirrahim.

Allah'a hamd Peygamber Efendimize salat ve selam olsun.

Değerli hocalarım, değerli dinleyiciler. Hepinizi sevgiyle saygıyla selamlıyorum. Allah'ın selamı üzerinize olsun.

Konuşmama başlarken hem düşüncelerimi hem de tebriklerimi sizinle paylaşmak istiyorum. Ama önce kısaca kendimi tanıtarak girmek istiyorum. Ben Mehmet Zeki Aydın. Konya doğumluyum. İmam Hatip Lisesi'ni İzmir'de ve Manisa'da okudum. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni imamlık yaparak okudum. Daha sonra Ankara'da öğretmen ve Milli Eğitim Bakanlığı'nda eğitim uzmanı olarak çalıştım. 16 yıl Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde çalıştım. 2011 yılından beri İstanbul'dayım ve şu anda Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeyim. Alanım din eğitimi. Eşim Kur'an kursu hocalığından emekli. Balıkesir'e 5 veya 6 yıl önce geldiğimi hatırlıyorum. Balıkesir'in gelişmiş olmasının yanında beni asıl sevindiren ise bugün burada bu toplantının yapılmış olmasıdır. Ben Türkiye'de Şırnak dışında bütün illere çeşitli vesilelerle gitmiş birisi olarak konuşuyorum. Buradaki uyumu birlikte çalışmayı doğrusu sevinerek gördüm. Bazı yerlere gidiyoruz; müftülüğün milli eğitimden haberi yok, milli eğitimin üniversiteden haberi yok. Ama burada bakın; müftülüğümüz, üniversitemiz, belediyemiz bir araya gelmişler. Hafta sonunda, bu kadar dinleyiciyi buraya toplamak bir başarıdır. Dolayısıyla emeği geçen tüm hocalarımıza, tüm çalışanlara çok teşekkür ediyorum Allah razı olsun.

Benim konum okulda değerler eğitiminin sorunları ve öneriler. Konuşmama başlamadan önce biraz önce hocamız dua ederken şehitlerimizi andı, kendisine çok teşekkür ederim. Bu konuda bir rahatsızlığımı sizinle paylaşmak istiyorum. Maalesef bir kısım insanımız, şehitliği yüceltmek yerine; şehitlerimize karşı, boşu boşuna ölmüşler gibi bir tavır sergiliyorlar. Elbette gencecik yavrularımızın, gencecik evlatlarımızın askerlerimizin, polislerimizin şehit olması hepimizi üzüyor. Ama bunu “yürekler yandı, yuvalar dağıldı” gibi algılamak ve sunmak yerine; şehitliği yüceltecek ve şehit ailelerini onurlandıracak konuşmalar yapmak daha etkili olur diye düşünüyorum. Böylece şehitliğin değeri artmış olur. Ama şimdi şehitliğin kıymetini nerede ise ortadan kaldıracak ve şehit olan insanlara,

¹ Balıkesir Ü. İF, BBB, B. Müftülüğü, B. MEM ve İKÇÜ İİF tarafından 14 - 15 Mayıs 2016 tarihlerinde düzenlenen “Din Eğitiminde Verimlilik ve Motivasyon Ulusal Sempozyumu”nda, “Okulda Değerler Eğitiminin Sorunları ve Öneriler” başlıklı bildiri.

² www.mehmetzekiaydin.com Email: mehmetzekiaydin@gmail.com

pisipisine ölmüş gibi bir tavır sergilenebiliyor. Üzülüyorum çünkü bunun ileri vadede şehitlik kavramını yok edeceğini düşünüyorum. Evet, gerçekten zor günler geçiriyoruz. İnsanlarımız, askerlerimiz, polislerimiz oralarda canlarını feda ediyorlar. Biz, bunların ailelerinin onur duyacağı şekilde ve vatan için şehit olmanın çok güzel bir haslet olduğunu vurgulayalım; onlara sahip çıkalım.

Okulda değerler eğitimi ve sorunları gündemimizde. Son yıllarda eğitimden ve ailelerin dağıldığından şikayet ediyoruz. Çocuklarımızın bilgisayar tutkularından, gençlerimizin hallerinden dert yanıyoruz. Gençlerimize sorumluluk bilinci verilmesi gerektiğini, çevremizi korumamız gerektiğini, yaşlılara yardım etmek gerektiğini, sevginin çok önemli olduğunu vurguluyoruz. Bütün bunları söylerken bazı bazılarımız değer eğitimi diyor; bazılarımız ahlak eğitimi diyor; bazılarımız karakter eğitimi diyor; bazılarımız etik eğitimi diyor; bazılarımız kişilik eğitimi diyor. Ama bana göre hepsi aynı şeyi söylüyor.

Peki, okulda veya diğer yerlerde değerler eğitimi nerede nasıl çıktı? Sadece bizde mi çıktı. Hayır. Değerler eğitimi dünyanın her yerinde konuşulan bir kavram. Amerika'da daha çok karakter eğitimi kavramı kullanılıyor. Avrupa ülkelerinde değerler eğitimi deniliyor. Bazı ülkeler etik eğitimi diyor. Bizler Avrupa'daki ülkeler gibi değerler eğitimi kavramını son zamanlarda kullanmaya başladık.

Değerler eğitimi dediğimiz zaman şunu vurgulayarak konuya girmek istiyorum. Değerler doğuştan getirilen değil de öğretimin konusu yapılan öğretilen olgular olduğu için ister istemez üzerine konuşuyoruz. Değerler eğitiminin nasıl yapılacağı konusunda dünyada çeşitli yaklaşımlar var. Bunlardan birisi örtük program şeklinde bunun yapılması; diğeri de resmî programlar içerisinde yer almasıdır. Peki, resmî program nedir, örtük program nedir? Resmî program Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve diğer eğitim kuruluşlarının örneğin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın resmî olarak yazdığı ve uyguladığı programlardır. Örtük program deyince de herhangi bir yerde yazılı olmayan ama okulda uygulanan tüm eğitim faaliyetlerini anlıyoruz. Burada okul iklimi ve sınıf iklimi kavramları karşımıza çıkıyor. Okul iklimi derken; okulun fiziksel özelliklerini, araştırma imkanlarını, beklentilerini, kurallarını, normlarını, kültürel etkinliklerini ve yayınlarını anlıyoruz. Sınıf iklimi derken de yine sınıfın fiziksel özelliklerini, kurallarını; öğretmenlerin beklenti, görüş ve ön yargılarını; sınıftaki iletişim ve öğrenci özelliklerini anlıyoruz. Yani bu görüşte olanlar diyor ki; biz değerler eğitiminden ekstra bahsetmemize veya değer eğitimini gündeme getirmeye gerek yok. Okulda oluşturduğumuz hava ve sınıf iklimi ile biz bunu yapabiliriz. Okul ve sınıf iklimini şu örnekle daha rahat anlayabiliriz. Bir İmam Hatip Ortaokulu'na veya İmam Hatip Lisesi'ne gittiğimizde karşılaştığımız hava ve ortam, bir Ticaret Lisesi, bir Kız Meslek Lisesi veya Fen Lisesi'ndeki

iklim, oradaki öğrencilerin ve öğretmenlerin davranışları; aynı resmî program uygulamalarına rağmen nasıl fark ediyor. İşte biz buna sınıf ve okul iklimi diyoruz. Eğitimcilerden bir kısmı diyor ki, değerler eğitimi ve ahlak öğretimini biz böyle yapalım. Ekstra bir konu ya da ders olarak gündeme getirmeyelim. Bu oluşturduğumuz hava ile değerler eğitimi ve ahlak eğitimi yaparız.

Değerler eğitimi konusundaki diğer görüş ise değerler eğitimi programa alalım, bunları gündeme getirelim ve öğretim faaliyetleri düzenleyelim. Aslında tüm eğitim faaliyetlerinde, tüm ülke milli eğitim müfredatlarında olduğu gibi; Türk milli eğitiminin genel amaçlarından ikincisi de değerler eğitimi emretmektedir. Buna rağmen Milli Eğitim Bakanlığı, son yıllarda bunu gündeme alarak anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise programlarına; özellikle sosyal bilgiler, hayat bilgisi ile din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kazanımlarına değerler eğitimi koydu. Aynı şekilde son iki veya üç aydır ise toplantılar yapılıyor, tüm derslerin içerisine değerler eğitimi nasıl yerleştirebiliriz konusunda çalışmalar yapılıyor. Belki önümüzdeki yıllardan itibaren uygulamaya geçilecek.

Evet, söylediğim şekilde, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bu konu konuşuluyor. Peki, nereden çıktı bu konu dersiniz çok kısa bir kaç cümle ile tarihini anlatınca kafamıza oturacaktır. Bundan 100 yıl önce ahlak eğitiminden veya değerler eğitiminden bahsedilmiyordu. Dünyanın her yerinde din, eğitim sistemine hatta hayatın her alanına hükmediyordu. Batıda din eğitimi okullarda hep din adamları, rahip, rahibe ve papazlar yürütüyorlardı. Dolayısıyla din eğitimi verilirken aynı zamanda ahlak ve değerler eğitimi de verilmiş oluyordu. Aynı şekilde İslam dünyasında ve ülkemizde de din eğitiminin içerisinde ahlak eğitimi de doğrudan veriliyordu. Ancak Batıda devlet okullarında din eğitimi zorunlu olmaktan çıkıp, dinî eğitim yerine din dersleri gelmeye başlayınca, ahlak eğitimi hangi alan dolduracak konusunda tartışmalar başladı. Yani ahlak eğitimi, nasıl verebiliriz diye düşündüler. İlk olarak Fransa'da vatandaşlık ya da yurttaşlık bilgisi dediğimiz bir ders icat ettiler. Biz de aynı şekilde yurttaşlık bilgisi ya da vatandaşlık eğitimi dediğimiz dersi programlarımızın içine koyduk. Fakat bu tartışmalar devam etti. Bazı ülkeler karakter eğitimi dedi, bazı ülkeler felsefe dedi, bazıları etik eğitimi dedi ve bu tartışmalar hâlâ devam ediyor.

Ülkemizde de Milli Eğitim Bakanlığı değerler eğitimi yapmak üzere yola çıktığında 2010 yılında bir genelge yayımladı. Bu 2010/53 numaralı "ilk ders" konulu bu genelgeye göre, Milli Eğitim Bakanlığı yöneticilerimizden, öğretmenlerimizden, okullarda değerler eğitimi yapmasını istedi. Böyle bir emir gelince, öğretmenlerimizin ve idarecilerimizin değişik tavırlar takındıklarını görüyoruz. Bazı öğretmen ve yöneticilerimiz şöyle baktılar: Bu hükümetin bir projesidir; zaten dindar bir nesil yetiştirmek istiyorlar; bunun adına da değerler

eğitimi adını verdiler; dolayısıyla biz bu işte yokuz diyerek karşı çıktılar; hatta yerine göre engellemeye çalıştılar. Bir grup öğretmen ise hiç bu işlere bulaşmak istemedi; ne yaparsanız yapın ama beni bu işe sokmayın; herkes kendi yoluna gitsin; ben dersime girer çıkarım diyerek değerler eğitimiyle hiç ilgilenmedi. Diğer bir grup öğretmen de “Tamam, gerçekten öğrencilerimizin buna ihtiyacı var ve bu konuda bir şeyler yapalım diyerek çalışmalara başladılar. Ancak ne yapacaklarını kestiremediklerinden, okullarda, panolar yaparak, birkaç gezi vb. yaparak değerler eğitimi yapmış oldular kendilerince.

Şimdi ben, sizlere okullarda değerler eğitimi çalışmalarını bir iki madde hâlinde kısaca sunmak istiyorum. Değerler eğitimi ile ilgili dünyada iki yaklaşım var. Realizm ve idealizmden kaynaklanan daimicilik ve esasicilik eğitim felsefesine göre, değerler tektir ve evrensel unsurlar içerir ve insanların tecrübeleriyle belirlenmiştir. Öğretmenler eğitimciler, öğrencilerine bu değerleri benimsetmek sevdirmek ve onları bu değerlerle donatmak ile görevlidirler. Bunun karşısında pragmatizm ve varoluşçuluktan kaynaklanan ilerlemecilik ve yeniden kurmacılığa göre, doğru tek değildir. Dolayısıyla doğru tek olmadığına göre, hiç bir eğitimci hatta anne baba bile, değer empoze etme hakkına sahip değildir. Yapılabilecek tek şey, çocuğun önüne değerleri koymak, değerlerin seçimini, öğrencinin/çocuğun kendisine bırakmaktır. Bu iki felsefeye göre dünyada yapılan değerler eğitimi çerçevesinde Milli Eğitim Bakanlığı dedi ki Türkiye’de değerler eğitimi yapalım. Şimdi ben size soruyorum: “Türkiye’de yaptığımız değerler eğitimi bu iki eğitim felsefesinden hangisini uygun?” Daimicilik esasına göre doğru tektir ve öğretmenler, eğitimciler doğruları öğrencilere benimsetmelidir. İlerlemeciliğe göre doğru tek değildir, dolayısıyla öğretmenler dahil hiçbir kimse, hiçbir kimseye doğruyu empoze edemez. Sizce Türkiye’de hangisini yapıyoruz? Evet, daimicilik esasına göre yapıyoruz diyenler parmak kaldırabilir mi? Peki teşekkür ederim. İlerlemecilik ve yeniden kurmacılık esasına göre yapıyoruz, yani öğrenciye hiçbir şeyi empoze etmiyoruz diyenler? Bir de üçüncü bir tercihimiz var: “Ne yaptığımızı bilmiyoruz.” İşte değerler eğitimi ile ilgili Türkiye’de yaptığımız şey, ne yaptığımızı bilmemek. Biraz önce şehitlikten bahsettik. Milli Eğitim Bakanlığı bir taraftan milli değerlerimizi, gençlerimize öğretmemizi istiyor ama bir taraftan da ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık ile ilgili yöntemleri kullanmamızı istiyor. Gençler kendi bilgilerini kendileri inşa etsinler, dolayısıyla onlara değer analizleri yaptıralım; değerlerini açıklasınlar ama onlara bir şey empoze etmeyelim, diyor. Bu durumda “Ne yapalım, nasıl öğretilim?” sorunu var.

Bu şartlarda altında ben hemen önerimi de sunuyorum. Yeter ki değerler eğitimi önemseyelim, değer verelim. Yeter ki biri, “Ben değerlerimizin önemli olduğuna inanıyorum ve bir eğitimci olarak gençlerimizi milli değerlerle donatmak, ahlaklı bireyler olarak

yetiştirmek istiyorum.” desin ve bununla ilgili etkinlikler yapsın. Başka bir eğitimci de “Ben ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık yaklaşımını benimsiyorum; hiçbir kimseye hiçbir şey empoze etmeyeceğim ama bu değer konusunu gündeme getireceğim.” desin ve değerler eğitimi ile ilgili okulda çalışmalar yapsın. Maalesef şoye veya böyle hiçbir şekilde değerler eğitimi ile ilgilenmeyen eğitimcilerimiz var. Bu nedenle ben diyorum ki: Yeter ki değer eğitimine değer verelim. Okulda bir şeyler yapmaya çalışalım. Bunları yaparken de tabi günümüz gençliğinin, çocuklarının etkili olduğu alanlarda onlara ulaşalım. Bunlardan birisi de filmler ve diziler. Örneğin “Reis Bey” filminin anlattığı merhameti, biz sözlü olarak anlatamayız. Bu nedenle Reis Bey, Ekmek Teknesi, ınar Ağacı gibi seçilmiş filmler ile biz gençlerimize değer eğitimi verebiliriz. Yine başta Barış Manço’nun olmak üzere seçilmiş şarkılardan, marşlardan ve ilahilerden yararlanarak değerler eğitimi yapabiliriz. Lütfen aktif yöntemler kullanarak öğrenciyi bu işin içine dahil edelim.

Evet değerler eğitimi ile ilgili sorunlardan bir diğeri de öğrencilere sevdirek nasıl değerler eğitimi yapabileceğimiz konusudur. şu anda ülkemizde, lise öğrencilerinden neredeyse bütün ümidimizi kesmiş gibiyiz. şöyle bir algı oluşmaya başladı, bu liseliler adam olmaz, yani liseler elden çıktı ortaokuldakiler de elden çıkmak üzere, en iyisi anaokulunda çocukları yakalayalım. şimdi din eğitimi de serbest; bu fırsatta çocuklara din eğitimi verelim; dindar yapalım. Yasini, Tebarekeyi, Esml Hsnayı ezberletir, ne kadar bilgi yığarsak o kadar dindar olur, diye düşünüyor bazılarımız. Evet, bu da çok önemli sorunlardan biri olduğu için burada dile getirmek istiyorum. Bir insana, bir çocuğa, bir gence bilgi yığmakla, kafasını dinî bilgiler ile doldurmakla dindar olunmaz. Din bir gönül işidir; sevgi işidir. Dolayısıyla anaokullarına gelen çocuklara bilgi yığarak, zorla ezber yaptırarak din eğitimi yapamayız. Bu çocukları kendi ellerimizle dinden soğutmuş oluruz. Peki, ne yapacağız? Okul ncesi dönemde, çocuklarda dinin ahlaki yönünü yani değerler eğitimi boyutunu nceleyeceğiz. Sadece sevdirek ve oyun vb. etkinliklerle eğlendirerek eğiteceğiz. Elbette ocuğa ezber yaptırabiliriz. Ancak ocuk, bunu bir zorunluluk değil, oyun olarak algılamalıdır.

Okulda değer eğitimi ile ilgili öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlardan bir diğeri de iyi niyetli öğretmenlerimizin bunu nasıl yapacaklarını bilememeleridir. Yani değerler eğitimiyle ilgili materyal eksikliği var. Bu konuda ben kendi yaptığımız bir çalışmadan bahsetmek istiyorum. Biz ekip hâlinde şu anda 10 tane kitabı olan değerler eğitimi ile ilgili bir seri hazırladık. Her bir kitabımızda şunlar yer alıyor. nce ilkokul ortaokul ve lise düzeyinde kavram açıklamasını yapıyoruz. Mesela, Merhamet kitabında, bu kavramı ilkokul, ortaokul ve lise seviyesinde açıklayarak başlıyoruz. Kitaplarda, şiir, şarkı ve türkülerimiz var; bilmece ve bulmacalarımız var; dramalar, beyin fırtınası, oyun, film, örnek olay, gezi gözlem, gelenek

göreneklerimiz, atasözü ve deyimlerimiz, fıkralar, Keloğlan, Nasrettin Hoca, Hacivat Karagöz gibi birçok etkinlikle, hem milli hem de evrensel yöntem ve teknikleri kullanarak değer eğitimi ile ilgili materyalleri eğitimcilerimize sunmaya çalışıyoruz. Aileyi de işin içine katmazsak olmaz diyerek, aile mektuplarına yer veriyoruz. Yani günümüz çocuk ve gençlerinin severek öğrenmeleri için onların zevkle yaptıkları etkinlikler hazırladık. Bizzat çocuk ve gençlerin kendilerini işin içine sokarak değerler eğitimi yapmaya özen gösterdik.

Ben son olarak, başta yaptığım gibi, emeği geçen tüm arkadaşlarımıza tebrik ve teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı şekilde saygı ile dinleyen siz değerli katılımcılara da teşekkür ediyorum. Sağ olun var olun. İstanbul'a yolunuz düşerse buyurun gelin, misafirimiz olun. Burada ya da başka bir yerde tekrar görüşmek üzere Allah'a emanet olun.